

เรื่องจัดการมรดก ต้องทำอย่างไรดี

พรเทพ ทวีกาญจน์

ผู้บริหารสำนักบริหารบุคคล
บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน)

ทายาท โดยธรรมชาติหรือผู้รับพินัยกรรมหรือผู้มีส่วนได้เสียสามารถยื่นคำร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกโดยจะขอตั้งผู้ร้องหรือตั้งบุคคลอื่นก็ได้ วิธีการต้องแนบสำเนาคำร้องขอยื่นต่อศาลที่มีเขตอำนาจ คือ ศาลที่เจ้ามรดกมีภูมิลำเนาในขณะที่ถึงแก่ความตาย ซึ่งต้องเสียค่าขึ้นศาลเรื่องละ 200 บาท เมื่อรับคำร้องขอแล้ว ศาลจะประกาศนัดไต่สวนประมาณ 1-2 เดือน โดยผู้ร้องต้องวางเงินค่าประกาศหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นประมาณ 500 บาท และค่าส่งสำเนาคำร้องขอตามระเบียบของศาล โดยคิดค่าส่งตามระยะทางที่แต่ละศาลจะกำหนดไว้ เพื่อนำไปปิดประกาศยังที่ทำการชุมชนที่เจ้ามรดกมีภูมิลำเนา ส่วนมากจะเป็นที่ทำการของผู้ใหญ่บ้าน จากนั้นเมื่อถึงวันนัดไต่สวน หากไม่มีผู้ใดคัดค้าน ศาลก็จะดำเนินการไต่สวนคำร้องขอไปฝ่ายเดียว ซึ่งผู้ร้องจะอ้างตนเองเป็นพยานเข้าเบิกความประกอบพยานเอกสารที่เกี่ยวข้อง **เพื่อให้ได้ความว่าผู้ร้อง**

เป็นทายาทไม่ว่าจะเป็นผู้รับพินัยกรรมหรือทายาทโดยธรรมก็ตาม หรือเป็นผู้มีส่วนได้เสีย สมควรที่จะได้รับการแต่งตั้งจากศาลให้เป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตาย และต้องแสดงให้เห็นว่าการจัดการมรดกมีเหตุขัดข้องจำต้องมาร้องขอต่อศาลอย่างไร ทั้งนี้บุคคลที่จะเป็นผู้จัดการมรดกต้องมีคุณสมบัติไม่ต้องห้ามตามกฎหมายคือ ไม่เป็นบุคคลวิกลจริตหรือไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ ไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัว และไม่เคยถูกศาลสั่งให้เป็นบุคคลล้มละลาย

เมื่อไต่สวนเสร็จแล้วศาลจะให้รอฟังคำสั่ง เพื่อเขียนร่างคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ศาลจัดพิมพ์คำสั่ง แล้วให้ผู้ร้องมาขอถ่ายเอกสาร โดยให้ผู้อำนวยการหรือเจ้าศาลรับรองสำเนาถูกต้อง เพื่อนำไปใช้ติดต่อกับพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อแบ่งปันทรัพย์มรดกให้แก่ทายาททุกคนตามสิทธิ และหน้าที่ตามกฎหมายต่อไป อนึ่งนิติบุคคลที่เป็นผู้รับทรัพย์มรดกตามพินัยกรรม เช่น มูลนิธิ วัด ถือว่าเป็นผู้มีส่วน

ได้เสีย ไม่มีกฎหมายใดห้ามนิติบุคคลเป็นผู้จัดการมรดก ถ้าไม่ขัดกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งของนิติบุคคลนั้น ก็เป็นผู้จัดการมรดกได้ ทั้งนี้ สิทธิ และหน้าที่ในฐานะผู้จัดการมรดก เป็นเรื่องเฉพาะตัวของผู้จัดการมรดก ดังนั้น เมื่อผู้จัดการมรดกถึงแก่ความตาย สิทธิ และหน้าที่ของจำเลยในฐานะผู้จัดการมรดกย่อมสิ้นสุดลง หากได้ตกทอดไปยังทายาทของผู้จัดการมรดกไม่ ทายาทย่อมไม่อาจเข้าเป็นคู่ความแทนผู้จัดการมรดกได้

สำหรับในกรณีที่มีผู้คัดค้าน ศาลก็จะดำเนินคดีไปอย่างคดีมีข้อพิพาท โดยถือเสมือนว่าผู้ร้องเป็นโจทก์ และผู้คัดค้านเป็นจำเลย โดยถ้าหากผู้ร้อง และผู้คัดค้านต่างก็เป็นทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกด้วยกัน ศาลก็มักจะต้องทั้งสองฝ่ายให้เป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายร่วมกัน แต่ทั้งนี้แม้ผู้ร้อง และผู้คัดค้านจะตกลงกันให้ผู้ใดเป็นผู้จัดการมรดก ศาลก็ไม่อาจพิพากษาตามยอมได้ เพราะยังมีประเด็นต้องวินิจฉัยถึงสิทธิ และคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นผู้จัดการมรดกเสียก่อน

อำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกที่ศาลตั้ง ให้เริ่มนับแต่วันที่ได้ฟังหรือถือว่าได้ฟังคำสั่งศาลแล้ว ทายาทย่อมหมดอำนาจจัดการมรดกหรือหรือทำนิติกรรมใดๆ กับบุคคลภายนอกอีก **ผู้จัดการมรดกมีสิทธิ และหน้าที่ที่จะทำการอันจำเป็นเพื่อให้การเป็นไปตามคำสั่งโดยแจ้งชัดหรือโดยปริยายแห่งพินัยกรรม หรือเพื่อจัดการมรดกโดยทั่วไป หรือเพื่อแบ่งปันทรัพย์มรดก** ผู้จัดการมรดกมีหน้าที่รวบรวมทรัพย์มรดกเพื่อแบ่งปันแก่ทายาท ดังนั้น หากมีข้อโต้แย้งสิทธิในการแบ่งทรัพย์มรดก จะให้นำที่ดินมรดกออกขายประมูลราคาตนเอง หรือนำออกขายทอดตลาดแก่บุคคลภายนอก ผู้จัดการมรดกชอบที่จะฟ้องร้องต่อศาลเป็นอีกคดีหนึ่ง เพื่อบังคับให้ทายาทผู้ขัดขวางกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้การจัดการมรดกดำเนินไปตามสิทธิ และหน้าที่ต่อไป หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือหน้าที่จัดทำบัญชีทรัพย์มรดก ผู้จัดการมรดกต้อง

ลงมือจัดทำบัญชีทรัพย์มรดกภายใน 15 วัน (1) นับแต่เจ้ามรดกตาย ถ้าในขณะนั้นผู้จัดการมรดกได้รู้ถึงการแต่งตั้งตามพินัยกรรมที่มอบหมายไว้แก่ตน หรือ (2) นับแต่วันแรกที่เริ่มหน้าที่ผู้จัดการมรดกคือ นับแต่วันที่ได้ฟังหรือถือว่าได้ฟังคำสั่งแล้ว

ผู้จัดการมรดกต้องจัดทำบัญชีทรัพย์มรดกให้แล้วเสร็จภายใน 1 เดือนแต่อาจร้องขอก่อนสิ้นกำหนดเวลาเพื่อให้ศาลขยายต่อไปอีกก็ได้ โดยต้องทำต่อหน้าพยาน 2 คน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียในกองมรดกนั้นด้วย **ถ้าผู้จัดการมรดกไม่จัดทำบัญชีภายในกำหนด 1 เดือน หรือภายในระยะเวลาที่ได้รับทราบขยาย หรือจัดทำแล้วบัญชีนั้นไม่เป็นที่พอใจแก่ศาล เพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือการทุจริต หรือความสามารถอันเป็นประจักษ์ของผู้จัดการมรดก ศาลจะถอนผู้จัดการมรดกเสียก็ได้**

เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 191/2541 ศาลชั้นต้นมีคำสั่งตั้งผู้ร้อง และผู้คัดค้านเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายร่วมกัน เมื่อผู้คัดค้านมิได้อุทธรณ์คำสั่งศาลชั้นต้นในส่วนที่ตั้งผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายจึงถึงที่สุดแล้ว ผู้ร้อง และผู้คัดค้านเป็นผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาลชั้นต้น และทราบคำสั่งแล้ว ถือว่าหน้าที่ผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาลได้เริ่มขึ้นแล้วในวันดังกล่าว ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1716 ดังนั้นผู้ร้อง และผู้คัดค้านจึงต้องลงมือจัดทำบัญชีทรัพย์มรดกภายในสิบห้าวัน นับแต่วันเริ่มหน้าที่ผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1728 ทั้งนี้ต้องทำบัญชีทรัพย์มรดกให้เสร็จภายในหนึ่งเดือนตามมาตรา 1729 และหากผู้จัดการมรดกไม่จัดทำบัญชีทรัพย์มรดกภายในกำหนดเวลา และตามแบบที่กำหนดไว้ มาตรา 1731 ก็บัญญัติให้ศาลมีอำนาจถอนผู้จัดการมรดกได้ ที่กฎหมายบัญญัติให้ผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาลหน้าที่ผู้จัดการมรดกก็เพราะว่าทรัพย์มรดกของผู้ตายมีอะไรบ้างนั้นเป็นเรื่องสำคัญ และเมื่อบัญชีทรัพย์ที่ผู้ร้องยื่นต่อศาลขณะร้องขอเป็นผู้จัดการมรดก ไม่ใช่บัญชีทรัพย์มรดกที่ผู้จัดการมรดกจะต้องลงมือจัดทำให้แล้วเสร็จภายหลังที่ได้รับแต่งตั้งจากศาลให้ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1728 และ 1729 และโดยที่ข้อเท็จจริงได้ความว่าผู้ร้องครอบครองทรัพย์มรดกของผู้ตายทั้งหมด ทรัพย์มรดกที่ให้เข้าผู้ร้องก็เป็นผู้เก็บค่าเช่าตลอดมา ผู้ตายถึงแก่ความตายตั้งแต่วันที่ 22 ธันวาคม 2534 แต่ผู้ร้องซึ่งเป็นผู้จัดการมรดก และเป็นผู้ครอบครอง รวมทั้งเก็บผลประโยชน์จากทรัพย์มรดกแต่ผู้เดียว ยังไม่ทำบัญชีทรัพย์มรดก และแบ่งทรัพย์มรดกให้แก่ทายาทบ้างเลย ทั้งยังแสดงเจตนาที่จะไม่จัดทำบัญชีทรัพย์มรดกเช่นนี้ จึงมีเหตุสมควรที่จะถอนผู้ร้องจากการเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตาย ผู้คัดค้านเป็นบุตรนอกกฎหมายของผู้ตาย ซึ่งผู้ตายได้รับรองแล้วผู้ตายมิได้ทำพินัยกรรมไว้ ผู้คัดค้านซึ่งเป็นทายาทโดยธรรม มีสิทธิได้รับทรัพย์มรดกของผู้ตาย ประกอบกับศาลได้ถอนผู้ร้องจากการเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายแล้ว จึงสมควรตั้งให้ผู้คัดค้านเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายต่อไป

